

ÖTÖDIK NEKIFUTÁS

Agh István: *Kidöntött főink suttogása*
Magvető, 1990. 255 oldal, 68 Ft

„És így tovább” – végződött a DANI URASÁGNAK. Hat évvel később itt a folytatás, Ágh István szociográfiával kevert emlékezéseinek ötödik kísértete, nagyrészt a korábbiak együvé menekített részleteiből. Ritka, rokonszenves műgonddal csökkenti kötetről kötetre a „törmelék” arányát, a megőrzésre méltó passzusok mondatai egyre fényesebbre kopnak. Furcsa mondatok: igen gyakran nélkülözik az állítmányt, tartalmaznak viszont pusztán jelentésük alapján oda alig illő szavakat. Az eredmény olyan tömörség, amiből nem ri ki Nagy László jelölés nélkül is idézett szövege (ÉLETEM) vagy a parasztkonok számtalan mesélés alakította történetkéi.

Ami elveszett (de nem a szerző vesztette el), az a falusi tudósítás izgalma. A magyar szociográfia sajátos módon érdekesebb volt, amíg tabuk kerülgetésére kényszerült. Ma végig lehet vinni az oknyomozó gondolatmenetet, de oda a kimondás gyógyító hatásába vetett hit.

Idill és vádirat, amit a közönség egy paraszti memoártól vár. A távolról sem biztonságos élet adataiból a természettel való harmónia illúzióját, a történelem jól ismert stációinak során a hagyományos közösség pusztulását, a feltámadás reménye nélkül. Agh dolgát megnehezíti, hogy alapvetően egyetért e fölfogással – a várakozásokat pedig meg kell csalnia, különben minden stiláris szépség ellenére is az unalom fenyegetné művét.

Nem váratlan, hogy szinte vallásos áhítattal közeledik a hely (a Kemenesalja) és a család történetéhez: „...ódon papirosokon jártatom szememmel, s ujjam nemes porral szenteltetnek, mintha kezem sem szabadna mosnom...” (12. o.) Nem váratlan, hogy kivágott fákkal, ízeltlenné korcsozott ételekkel, lelketlenné vált munkával végződik a történet; az sem, hogy nem idézi bátyja emlékiratából azt a mondatot: „Átkozott világ halt meg szemem előtt.”

(Az emlékezet szelektívítása sem példátlan: megesik, hogy ha valakinek egykori iskoláját több híresség is felkereste, 1979-ben Mindszenty gőgje jut eszébe [ÜRES BÖLCSŐNK JÁRÁ-

SA, 204. o.], úz évre rá inkább Dobi ostobasága [KIDÖNTÖTT. 232. o.])

A meglepetés – kétségkívül kellemes fajta – a gazdag ellenpontozás. A helytörténet a legkevésbé sem száraz, hanem mágikus realista miniregény a lázadó ösztönű apácákról. A „regénybe illő” Savanyó Jóskáról vagy a 19-es deveszeri ellenforradalomról viszont hivatalos jegyzőkönyvek értesítenek – végül mégiscsak balladás hangon. A saját birtok végtelen pereket jelent, az iszonyú önzés példáit; utána rögtön megismerjük a paraszti ész kevésbé józan oldalát is, a „kísértetjárás, álomjárás, túlérzékenység” (126. o.) borzongató eseteivel. A könyv így határozottan érdekfeszítő, bár nem az, amit könnyű olvasmányoknak mondanak; darabosabb annál, számos adattal terhelt.

Az egyik főszereplő megfoghatatlan és alig megnevezhető. Ez az erő teszi a juhászból lett betyár és a földesúr lelki rokonságát (51. o.): a hely szelleme.

A másik, hús-vér főszereplő természetesen Nagy László. A gyerekkorukkal foglalkozó fejezetek véletlenülként mutatják be mindazt, ami a költőt olvasva sorsszerű és szimbólummá magasodik, hogy a nagyanya, az Öregség gonosz, hogy az apa bizony siralmas kis patriarcha, és főleg a „nagy kegyelmet”, hogy a csődör heréletlen maradt. Hogy a környezetétől előzőleg megformált Nagy László volt, aki ezt a háttérrel mintha maga írta volna – sokat elvesz a sors mesés szükségszerűségének illúziójából.

Hajdú Gergely

Októberi számunkban az 1208. oldalon a könyvbírálat éléről sajnálatos figyelmen kívül hagyásból lemaradt a regény fordítójának neve. Vladimir Nabokov VÉGZETES VÉGJÁTÉK-át Horváth Sz. István fordította.